

Journalismi on pätevää näytelmämuodossakin

Kurki Raija, Palokangas Teemu

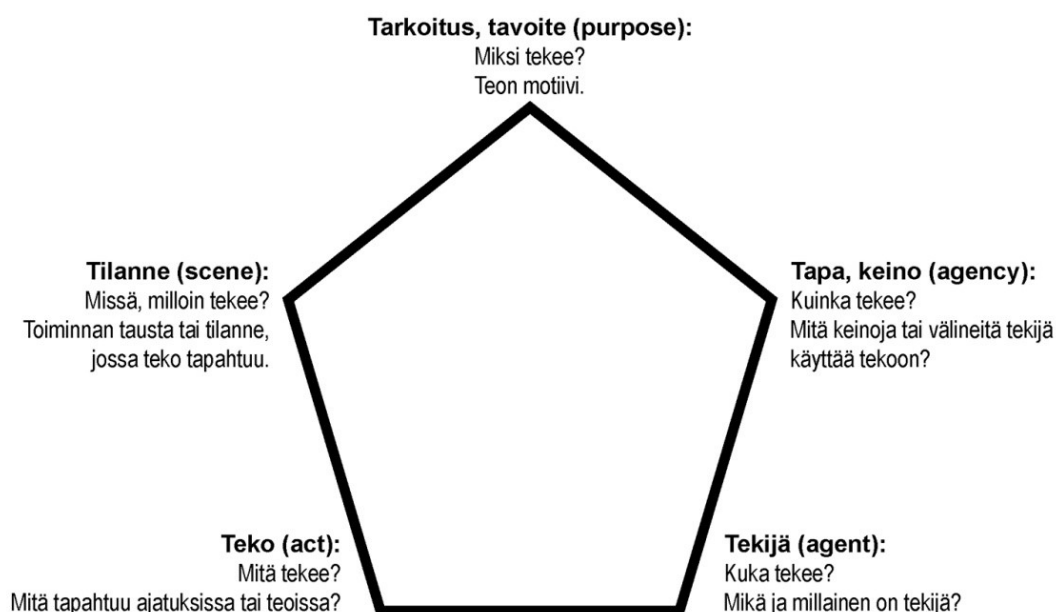
15.6.2017 ::

Yleisön tarpeita tyydytetään yhdistämällä journalismiin digitaalisia innovaatioita ja eri taiteenlajeja. Uudet ilmaisumuodot tuovat myös journalismin sisältöön uusia korostuksia. Opinnäytetyössä tutkittiin draamatekstin ja journalistisen proosan eroja tekstin tuottamisen ja journalistisen etiikan kannalta. Näytelmäartikkelien kirjoittamista kokeiltiin käytännössä retoorikko Kenneth Burken kehittämän dramatistisen pentadin avulla.

Kiinnostus näytelmämuodon ja journalismin yhdistämiseen alkoi havainnosta, että sekä perusuutinen että draamallinen tilanne, näytelmän perusyksikkö, vastaavat samoihin kysymyksiin: mitä tapahtui, missä, milloin, miten, miksi tapahtui ja kuka teki tai oli osallinen tapahtumaan [\[1\]](#)?

Samat kysymykset esittää myös retoorikko **Kenneth Burke** [\[2\]](#) dramatistisen pentadinsa eli viisikulmion kulmina (kuvio 1). Hän kehitti pentadin apukeinoksi tutkiessaan tekojen takana vaikuttavia motiiveja. Jos yksikin kulma muuttuu, muuttuu myös tekijän motiivi. Jos yksikin kulma puuttuu, luotettavan motiivin löytäminen teolle on vaikeaa tai mahdotonta.

Motiivien tutkimus kuuluu myös tutkivan journalismin tavoitteisiin [\[3\]](#). Yksi produktion tuottamista havainnoista oli, että näytelmämuotoon kirjoittaminen voisi olla muun muassa tutkivalle journalistille tehokas keino analysoida ja esittää ihmisten ja heidän tekojensa motiiveja. Burken pentadi [\[2\]](#) osoittautui myös erinomaiseksi työvälineeksi tutkimuksen produktio-osassa, kun asiakirja-aineistosta ja hallinnollisesta kielestä etsittiin draaman vaatimaa aktiivista tekijyyttä.

Dokumenttiteatterin journalistiset ongelmat

Opinnäytteen tavoitteeksi asetettiin luettavaksi tarkoitettujen journalististen näytelmäartikkelien luominen. Niitä ei havaintojen mukaan ole mediassa aiemmin tehty. Sen sijaan journalismia ja draamaa yhdistävää dokumenttiteatteria on tehty Euroopassa lähes sata vuotta.

Dokumenttiteatterissa on monta suuntausta, mutta yleisesti sillä tarkoitetaan journalistisin keinoin hankitun materiaalin työstämistä esitetyksi näytelmäksi. Näyttämöllä esittäminen vaikeuttaa journalistisen etiikan noudattamista, sillä ohjaajien ja näyttelijöiden tulkinnat ohjaavat vahvasti katsojan saamaa käsitystä käsiteltävistä henkilöistä ja asioista ^[4].

Näytelmäksi muokatessa voidaan esimerkiksi oikeudenkäyntipöytäkirjoja lyhentää repliikeiksi. Tasapaksustakin kuulustelumateriaalista etsitään sävyeroja draamallisuuden löytämiseksi. Aineistosta etsitään päähenkilöitä, joiden kautta tapahtumia peilataan ^[4]. Draamassa voidaan käyttää apuna selostavaa kertoja-roolihenkilöä, jota perinteisessä journalistisessa proosassa vastaa esimerkiksi toimittajan kommentti tai artikkeliin liitetty faktalaatikko.

Dokumenttielokuvien tekijät ovat havainneet, että tosiasioiden esittäminen sellaisenaan peräkkäin ei ole totuudellisuuden tae, vaan totuudellisuus löytyy asioiden välisistä suhteista ^[4]. Asioiden ja ihmisten välisten suhteiden läpivalaisu on draaman selkeä vahvuus journalistiseen proosaan nähden. Produktiossa pyrittiin kiinnittämään erityistä huomiota suhteiden totuudellisuuteen, sillä minkä tahansa saa näyttämään miltä tahansa suhteuttamalla sen sopivasti valittuun kohteeseen.

Eduskunta-trilogian tekijä **Susanna Kuparinen** pitää tärkeänä, ettei näytelmän henkilöiden pääsisäisestä maailmasta tai suhteista muihin esityksen henkilöihin väitetä mitään, vaan johtopäätökset tehdään tekojen ja puheiden ristiriitojen kautta. Ristiriitojen esittäminen on draaman ydintä. Keskenään ristiriitaiset ja estetiikaltaan erilaiset materiaalit voidaan asettaa surutta vastakkain ^[5].

Perinteisen journalismin proosamuoto vaikeuttaa ristiriitojen havaitsemista. Tilannetta voisi verrata riitasoinnun havaitsemiseen musiikissa. Riitasointua ei kuule, jos äänet soivat peräkkäin, eivätkä yhtäaikaisesti. Näytelmämuodossa eri näkökulmat, äänet, kohtaavat toisensa nyt-hetkessä. Tässä mielessä näytelmämuoto voikin olla perinteistä parempi, kun journalismi käsittelee yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ristiriitoja.

Draamatekstin ja journalistisen proosan erot

Näytelmäkirjallisuuteen ja draamoihin liitetään yleisesti fiktion leima. Silti myös journalistit taivuttavat raportoimaansa todellisuutta tarinalliseksi ja dramaattiseksi, jotta jutut kiinnostaisivat lukijaa. Jo pelkän perusuutisen tasolla otsikointi ja uutiskärki eli tärkeimmän nostaminen tarinan alkuun ovat valintoja, jotka ohjaavat lukijan ajattelua.

Journalismi voi pyrkiä objektiivisuuteen, mutta tehtävä on vaikea, sillä artikkelin rakentaminen vaatii jatkuvasti valintojen ja rajausten tekemistä. Ajankohtaisissa jutuissa näkökulmien määrä rajataan usein yhteen, tai sitten kahteen vastakkaiseen. Sopivilla kehystyksillä lukijan huomio voidaan ohjata katselemaan ilmiötä journalistin tai median haluamaan suuntaan. Muun muassa toimittajien sitaattikäytäntöjä tutkinut **Lauri Haapanen** ^[6] havaitsi myös sitaattien valinnan ja muokkaamisen tapahtuvan usein tarinallisuuden ehdoilla.

Proosa keskittyy tapahtumien kertomiseen ja kuvailuun. Draamassa sen sijaan kaikki tapahtuu nyt-hetkessä, jossa ovat läsnä vain asianosaiset. Proosa- ja draamatekstien erot käyvät selvimmin ilmi taulukosta, joka laadittiin tutkimuksen teoriaosassa (taulukko 1). Draamalle tyypilliset kerrontatavat ja muu draamaan liittyvä termistö on koottu näytelmäkirjailijoiden **Heini Junkkaala** ja **Satu Rasilainen** verkkojulkaisusta Ohjeita näytelmän lukemiseen ^[7].

TAULUKKO 1. Draaman peruskäsitteet ja niiden ilmenemismuotoja draamatekstissä ja journalistisessa proosassa. Kummallekin tekstilajille yhteiset asiat on kursivoitu ja keskitetty

Käsite	Draama	Journalistinen proosa
Osat	Dialogi eli vuoropuhelu	Otsikot Ingressi Leipäteksti Faktalaatikko

	Parenteesit eli näyttämöohjeet (esimerkiksi aika, paikka, lavastus, tunnelma, henkilön ilme tai toiminto)	Kuvatestit
Tarina	<i>Tapahtumien todellinen, kronologinen järjestys.</i>	
Juoni	<i>Käänteet alkutilanteesta loppuun. Jännitteen ylläpito.</i>	
Dramaturgia	<i>Muoto, johon sanottava on järjestetty. Mitkä asiat ovat suhteessa keskenään ja millaisessa suhteessa?</i>	
	Näytelmän tapa manipuloida aikaa Kohtauksien pituus Dialogien määrä Dialogin luonne Henkilöiden määrä näytelmässä	Aikahypyt, toisto, viipyminen yksityiskohdissa jne. Väliotsikoiden sijainti Sitaattien valinta: suora/epäsuora Puhe- tai kirjakieli Haastateltavien ja näkökulmahenkilöiden määrä ja valinta
Käänte	Roolihenkilön toiminnan suunnan muutos.	Lähteistä tai haastateltavan lausunnoista löytyvä ristiriitaisuus.
Jännite:	<i>Odotuksen ja epätietoisuuden ylläpitäminen tietoa anniskelemalla. Odotukset, yllätykset, vihjaukset, tiedon panttaaminen tai lisääminen.</i>	
- näytelmän sisäinen	Jännite kohtauksen alun ja lopun välillä.	
- henkilön sisäinen	Henkilön sisäinen ristiriita.	Ristiriita henkilön lausumissa tai henkilön ja lausumien välillä.
- henkilöiden välinen	Ristiin menevät tahdon suunnat.	Haastateltavien vastakkaiset näkökulmat käsiteltävään asiaan.
- näytelmän ja yleisön välinen	Yllätykset, vihjeet ja tiedon annostelu.	Asian käsittely tavalla, johon otettu kohdeyleisö ei ole tottunut.
Henkilö	Teoissa paljastuva ihmisen luonne. Henkilön vastavoima, joka pistää draaman liikkeelle. Sivuhenkilöt päähenkilön liikkeelle sysääjinä.	Henkilön ominaisuuksien ja historian kuvailu.
Dialogi eli repliikit: pintateksti	Henkilön luonteen, statuksen, koulutuksen, iän, kotipaikan, sydämen sivistyksen ym. paljastaja. Ilmapiirin luoja. Juonta eteenpäin vievä. Informaation välittäjä.	Suorat ja epäsuorat sitaatit. Toimittajan kommentit sitaattien välillä. Toisten haastateltavien kommentit.
Dialogi eli repliikit: aleteksti	Todellinen viesti toiselle henkilölle. Ristiriidat mahdollisia pintatekstiin nähden.	"Rivien välistä luettava". Haastateltavan sanoman kyseenalaistavat toimittajan havainnot.

Monologi	Sisäinen yksinpuhelu, ei kenellekään osoitettu. Ulkoinen yksinpuhelu, jollekin toiselle taholle tai henkilölle suunnattu.	Toimittajan omat ajatukset, arviot ja mielipiteet.
Kohtaus	Ajallisesti ja paikallisesti rajattu tilanne, joka käsittelee yhtä rajattua tapahtumaa.	Esimerkiksi yhden haastateltavan anti ennen toiseen lähteeseen siirtymistä.
Dramaattinen tilanne:	Draaman perusyksikkö. Perättäisistä ja joskus samanaikaisista tilanteista koostuva draama. Kahden tai useamman elementin jännitteinen suhde dialogin ja toiminnan synnyttäjänä.	Kahden tai useamman elementin jännitteisen suhteen kuvailu.
- fyysinen	Ketkä, missä, milloin, miten pitkään ja mitä tekemässä?	Toimittajan kuvaileva teksti.
-henkinen	Mitä henkilöt tahtovat, tuntevat ja ajattelevat? Aiemmin, nyt ja tulevaisuudessa.	Toimittajan kuvaileva teksti tai haastateltavan vastaus.
Parenteesi	Käsikirjoituksessa oleva toiminnan kuvaus. Ohjeita näyttelijöille ja ohjaajalle. Näytelmän lukijalle tärkeitä näytelmän ymmärtämisen kannalta, ei lausuta esityksessä. Monesti ristiriitaisia suhteessa dialogiin.	Toimittajan kuvaileva ja kertova teksti.
Metafora	Kaikki näyttämölle tuotu/kirjoitettu vertauskuvaa tarinan aiheesta. Vertauskuvallista ajattelukykyä kehittävä.	Toimittajan harkiten käyttämä.
Näyttämökuva	Näyttämökuva, puvustus, näyttelijät ja näytelmän ohjaus lukijan mielessä syntyviä.	Toimittajan kuvailtava lukijalle.
Kerronta	Epäsuora kerronta.	Suora kerronta.

Näytelmämuotoiset artikkelit paljastivat lähdemateriaalista uusia näkökulmia

Tutkimuksen produktio-osassa luotiin neljä artikkeliparia. Samasta lähdemateriaalista kirjoitettiin aina sekä perinteinen proosamuotoinen että näytelmämuotoinen artikkeli. Näytelmämuotoiset artikkelit kirjoitettiin niin, että ne kestävivät sitaattien ja faktojen käsittelyn osalta myös journalistisen etiikan mukaisen arvioinnin ja Journalistin ohjeiden kriteerit. Kokeilu tuotti useita havaintoja.

Näytelmämuoto sopii erittäin hyvin laajojen asiakokonaisuuksien esittämiseen, vaikka runsaan lähdemateriaalin työstäminen toki vie paljon aikaa.

Näytelmämuodolla on etulyöntiasema perinteiseen journalismiin nähden, kun tavoitteena on tarjota julkinen areena erilaisille toimijoille ^[8]. Näytelmään sujahtavat helposti kaikki keskustelijat statuksesta riippumatta. Pelkällä läsnäololla ilman repliikkejäkin ihminen voi olla ratkaiseva tekijä näyttämön tapahtumissa, kuten esimerkiksi kuntavaaliohjelmien pohjalta kirjoitettu artikkeli osoittaa ^[9]. Perinteinen journalismi on ollut hidas nostamaan tavallisia ihmisiä asiantuntijoiksi edes omissa asioissaan – mieluummin haastatellaan tutkijoita, hallintovirkamiehiä tai poliitikkoja.

Näytelmämuotoisessa artikkelissa myös abstrakti asia voi olla roolihenkilö. Esimerkiksi kulttuuripolitiikan toimintaympäristöä käsittelevässä näytelmäartikkelissa hallituksen kärkihankkeiden lapsivaikutus otti todellisen lapsen roolin, jolloin lapsivaikutusten arviointi käsitellyissä asioissa avautui erittäin selkeäksi.

Burken dramatismin pentadi auttoi löytämään lähdemateriaalista aktiivisia tekoja tai sanoja, jotka ovat draamallisissa tilanteissa tärkeitä. Paikallisuutisista koostettu artikkeli osoitti, että kun aktiivinen toimija aluksi sijoitettiin ei-minnekään (eli varsinaista tilannetta (scene) ei ollut), toiminta hajosi tavoitteettomaksi. Tästä voi vetää johtopäätöksen, että journalismi, josta lukija ei löydä mitään tarttumapintaa, on unohtanut jonkin dramatismin pentadin viidestä kulmasta. ^[2]

Nykymuotoisella journalismilla on monenlaisia ongelmia, jotka eivät välttämättä liity pelkästään teknologiseen muutokseen, kuten internetin ja sosiaalisen median tuomiin murroksiin. Lukijat eivät esimerkiksi enää koe sanomalehteä samalla tavalla tärkeäksi tuotteeksi kuin aiemmin ja sanomalehden yhteys monen arkeen on katkennut ^[10]. On myös kriittisesti esitetty, että uutiset saattavat etäännyttää yleisönsä siitä maailmasta, josta ne raportoivat ja näin journalismi rakentaakin käyttäjilleen ulkopuolisen, välinpitämättömän seuraajan roolin ^[11]. Näistä muutoksista johtuen journalismin on ollut pakkokin kehittää uusia taloudellisia, teknisiä ja sisällöllisiä muotoja.

Näytelmämuotoisen journalismin kehitystyö asettuu mielenkiintoisella tavalla kriittiseksi peiliksi perinteisemmälle journalismille. Toisaalta se nostaa esille uusia mahdollisuuksia: kuinka journalismi voisi ottaa paremmin huomioon raportoimansa kokonaistilanteen, kuinka se voisi tehdä abstrakteista asioista konkreettisia ja nyt-hetkessä merkityksellisiä ja kuinka se voisi luoda tilan, jossa lukija on tiukemmin mukana raportoidun maailman osana ymmärtäen ristiriidat ja kenties jopa sen, miten hän voisi itse osallistua ongelmien ratkomiseen?

Artikkelit ovat luettavissa [opinnäytetyön](#) liiteosasta ja [Journalismia näytelmämuodossa -blogista](#), jossa on tarkoitus jatkaa näytelmämuotoisen journalismin kehittämistä ja pohdintaa.

Lähteet

1. [△]Reitala, H. & Heinonen, T. 2003. Dramatisoitua todellisuutta. Teoksessa H. Reitala & T. Heinonen (toim.) Dramaturgioita. Näkökulmia draamateorian, dramaturgian ja draama-analyysin ongelmiin, 9–74. Helsinki: Palmenia.
2. ^{^ abc}Burke, K. 1969. A Grammar of Motives. Berkeley: University of California Press.
3. [△]Kuutti, H. 2002. Tutkittu juttu. Johdatus tutkivaan journalismiin. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
4. ^{^ abc}Junttila, J. 2012. Dokumenttiteatterin uusi aalto. Helsinki: Like Kustannus Oy.
5. [△]Kuparinen, S. Monologisuudesta moniäänisyyteen. Journalistinen dokumenttiteatteri yhden totuuden maassa. Teatterikorkeakoulu. Ohjaajantyylin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 12.12.2016.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39566...>
6. [△]Haapanen, L. 2016. Haastattelupuheen kontekstuaalisointi sitaateiksi lehtijuttuun. Virittäjä 120 (2), 218–254.
7. [△]Junkkaala, H. & Rasila, S. 2016. Ohjeita näytelmän lukemiseen. Hakupäivä 11.12.2016.
http://naytelmat.fi/images/484_ohjeita-naytelman-lukemiseen.pdf
8. [△]Kunelius, R. 2000. Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. Tiedotustutkimus 23 (3), 4–27. Hakupäivä 24.11.2016.
<http://www.mediaviestinta.fi/arkisto/index.php/mv/article/view/732/714>
9. [△]Kurki, R. 2017. Näytelmämuotoista journalismia. Oulun ammattikorkeakoulu. Viestinnän tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 6.6.2017.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201704305819>
10. [△]Hujanen, E. 2007. Lukijakunnan rajamailla. Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa. Väitöskirja. Jyväskylä studies in humanities 68. Jyväskylän yliopisto. Hakupäivä 2.5.2017.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-2730-1>
11. [△]Ridell, S. 1998. Tolkullistamisen politiikkaa. Televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis. Tampereen yliopisto.

Kuvalähteet

1. [△]KUVIO 1. Burken dramatismin pentadi. Teoksessa Burke, K. 1969. A Grammar of Motives. Berkeley: University of California Press.

Näin viittaat tähän julkaisuun

Kurki, R. & Palokangas, T. 2017. Journalismi on pätevää näytelmämuodossakin. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 22. Hakupäivä 15.6.2017. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201706057028>.

Metatiedot

Nimeke: Journalismi on pätevää näytelmämuodossakin

Tekijä: Kurki Raija; Palokangas Teemu

Aihe, asiasanat: dokumenttinäytelmät, dokumenttiteatteri, journalismi, näytelmäkirjallisuus, tutkiva journalismi, Kenneth Burke

Tiivistelmä: Tutkimus etsii vastausta kysymykseen, mitä annettavaa näytelmämuotoon kirjoitetulla artikkelilla olisi perinteiselle proosamuotoiselle journalismille. Luettavaksi tarkoitettuja näytelmämuotoisia artikkeleita ei ole Suomessa aiemmin tutkittu, mutta kaunokirjallisen journalismin ja etenkin dokumenttiteatterin tutkimukset tukevoittavat työn teoriapohjaa.

Draaman suhdetta journalismiin pohditaan journalismin määritelmien ja Journalistin ohjeiden näkökulmasta. Draamatekstin ja journalistisen proosan erot ja vastaavuudet määritellään tutkimuksessa näytelmätermistön pohjalta.

Teoriapohjan rakentamisen rinnalla tutkimukseen kuului produktio, jossa on kokeiltu käytännössä näytelmämuotoisen journalismin kirjoittamista. Produktio tuotti neljä pitkää näytelmämuotoista artikkelia laajoista lähdemateriaaleista. Draamallisuuden löytämiseen erilaisista asiateksteistä oli hyötyä retoorikko Kenneth Burken kehittämästä dramatisesta pentadista.

Produktioartikkeleissa kävi selvästi ilmi, että näytelmämuotoon kirjoitettu journalistinen artikkeli on etiikan ja objektiivisuuden kannalta yhtä pätevä kuin perinteinen journalistinen proosa. Erilaiset lähdemateriaalit ja asianosaiset ovat tekstinäyttämöllä yhtä aikaa läsnä. Näytelmämuoto tuo selvemmin esiin henkilöiden ja asioiden väliset suhteet ja ristiriidat.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2017-06-15

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201706057028>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: Julkaisu on tekijänoikeussäännösten alainen. Teosta voi lukea ja tulostaa henkilökohtaista käyttöä varten. Käyttö kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.